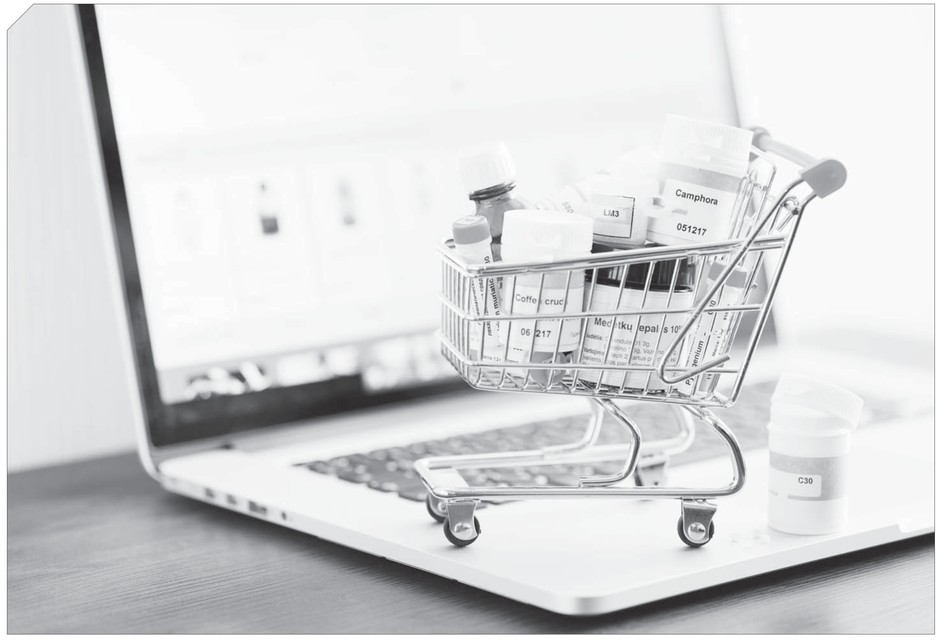

خرید دارو با یک کلیک؟

گزارش «شرق» از خرید و فروش اینترنتی دارو در گفت‌وگو با انجمن داروسازان و پلتفرم‌های فعال در این حوزه

چند روز پیش پلیس فتا از کشف یک داروخانه اینستاگرامی با بیش از ۳۰ هزار قلم انواع داروی کمیاب و غیرقابل مصرف خبر داد و دوباره ماجرای فروش اینترنتی دارو بر سر زبان‌ها افتاد. در چند سال اخیر و با گسترش فضای مجازی و امکان خرید و فروش آنلاین محصولات مختلف، حوزه سلامت هم به این چرخه وارد شد؛ به‌ویژه بعد از شیوع ویروس کرونا در سه سال گذشته که عملا امکان مراجعه حضوری برخی بیماران به مراکز بهداشتی و داروخانه‌ها محدود بود. حالا گریه بحران سال‌های پیشین بین ارگ‌کشته روتق گرفته است؛ به‌ویژه بعد از راه‌اندازی نسخ الکترونیکی. ولی این خود همچنان با چالش‌های بسیاری نیز همراه است. یکی از موضوعات اساسی در این زمینه، خرید دارو و فروش اینترنتی دارو است؛ حوزه‌ای که به جدی‌ترین مناقشه میان وزرای بهداشت و سازمان غذا و دارو با پلتفرم‌های حوزه سلامت به‌جد دنبال ادامه فعالیت خود در زمینه توزیع دارو هستند. متولیان حوزه سلامت بر غیرقانونی‌بودن فعالیت آنها تأکید می‌کنند اما سامانه سلامت نیامد تجزیه، کسب‌وکار تلقی شود.

مریم لطفی

قانون چه می‌گوید؟

بر اساس قانون اصلاح قانون مبارزه با قاچاق کالا و ارز، خرید و فروش اقلام دارویی خارج از ضوابط قانونی ممنوع است. در ماده ۲۷ این قانون آمده است: «هر شخص که اقدام به واردات یا صادرات دارو، مکمل‌ها، ملزومات و تجهیزات پزشکی و قطعات آنها، مواد و فراورده‌های خوراکی، آشامیدنی، آرایشی و بهداشتی یا مواد اولیه همه اقلام مذکور بدون اخذ تشریفات قانونی کند، یا مبادرت به ساخت کالاهای مذکور بدون رعایت تشریفات یا مقررات مربوط کند، به مجازات کالاهای قاچاق به شرح زیر محکوم می‌شود. این مجازات مانع از پرداخت دیه و خسارت‌های وارده نیست. حکم این ماده شامل اقدام به واردات، صادرات یا تولید برای انجام تحقیقات علمی و مصارف آزمایشگاهی دانشگاه‌ها و مؤسسات علمی، آموزشی یا پژوهشی با اخذ مجوزهای لازم از وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و در حدود متعارف آن و نیز شامل مصارف شخصی و غیرتجاری در حدود متعارف آن نمی‌شود».

در توضیح این ماده هم آمده است: «درصورتی‌که کالای مکشوفه شامل اقلام دارویی، فراورده‌های زیستی (بیولوژیک)، مکمل‌ها، ملزومات و تجهیزات پزشکی و قطعات آنها یا مواد اولیه این اقلام باشد، عمل مرتکب مشمول مجازات قاچاق کالاهای ممنوع موضوع ماده (۲۲) این قانون است».

بر اساس همین قانون، ۱۳ اسفند ۱۴۰۱، حسین شمالی، مشاور مدیرکل دارو و مواد تحت کنترل سازمان غذا و دارو، گفته بود: «سال‌های سال است که بسیاری از داروخانه‌ها به صورت مجازی در سایت رسمی خودشان عضو هستند تبت سفارش کنند و برای کاربرها اقلامی را صادر کنند و هیچ‌گونه مسئله قانونی نداریم؛ اما دیاره دارو در سنوات گذشته با توجه به حساسیت موضوعی که بر عهده دارو است و مصارف آن کاملاً تحت نظارت و کنترل است رخ بدهد، این موضوع ممنوعیت داشت. درحال‌حاضر هم ضابط‌های نداریم که اجازه داده شود دارو را به شکل اینترنتی فروخت. توصیه ما این است که مردم به‌شدت از خرید دارو در تهران خرید دارو باشد. و این کار را نکنند. البته سازمان غذا و دارو متناسب با قوانینی که اجازه می‌دهد و به تناسب فضای کشور و امکاناتی که در زیرساخت‌ها ایجاد می‌شود، درصدد این است که راه‌های قانونی برای افزایش دسترسی مردم به خدمات و کالاهای مناسب را افزایش بدهد».

بااین‌حال، با توسعه فضای مجازی، خرید دارو نیز به سبد خرید اینترنتی برخی خانوارها تبدیل شده است؛ درحالی‌که پلیس فتا بارها در این زمینه هشدارهایی داده هوشیاری مردم و آگاهی آنها نسبت به سوءاستفاده کلاهبردارن و سودجویان داده است.

رسول جلیلیان، رئیس پلیس فتای استان البرز، تیرماه امسال به ایرنا گفته بود: «اقلام پزشکی و بهداشتی بسیار حاژ اهمیت است؛ اما سوءاستفاده‌کنندگان در فضای مجازی برای دستیابی به مقاصد شخصی و مالی خود بدون در نظر گرفتن اصول و جارچوب قانونی فقط سودآوری هستند و برخی کارمران نیز با سندلوحی زمینه جرائم را برای این افراد آماده می‌کنند».

او گفته که طبق قانون، داروخانه‌های رسمی و دارای مجوز باید برای فعالیت اقتصادی در فضای مجازی به معاونت غذا و دارویی دانشگاه علوم پزشکی مراجعه کرده و مجوز جداگانه اخذ کنند: «خرید و فروش دارو در فضای مجازی قطعا تهدیداتی به دلیل نبود نسخه پزشک متخصص و دسترسی‌نداشتن به پزشک به دنبال دارد و در چنین شرایطی احتمال تقلبی‌بودن آن عوارض جبران‌ناپذیری بر سلامت افراد خواهد داشت».

دلیل این تاکید هم این بود که احتمال نداشتن استانداردهای لازم پزشکی مورد تأکید قانون غذا و دارو و سازمان غذا و دارو، همچنین عرضه داروهای تاریخ گذشته یا داروهای نامناسب نیز در این شرایط وجود دارد.

۳۰ هزار داروی غیرمجاز

هشتم مهر، داود مطغمی‌کودری، رئیس پلیس فضای تولید و تبادل اطلاعات پایتخت، از شناسایی و دستگیری فروشنده داروهای غیرمجاز در فضای مجازی خبر داد و گفت: از مخفیگاه متهم بیش از ۳۰ هزار قلم انواع داروی کمیاب و غیرقابل مصرف کشف شده که تاریخ انقضای آنها مربوط به پنج سال قبل بوده است. او در پایگی از مناطق مختلف تهران دستگیر می‌شود.

آن‌طور که او گفته بود، صفحه اینستاگرامی این فرد بیش از ۸۰ هزار دنبال‌کننده داشته و از همین طریق به فروش انواع داروی ناباب و کمیاب اقدام می‌کرده است. مطغمی‌کودری ساکن مردم را حقد فرمز پلیس خوانده بود و به مجرمان و کسانی که سلامت و امنیت مردم را بازیچه اهداف خود قرار می‌دهند، هشدار داده بود: «پلیس با قاطعیت مقابل آنها قرار می‌گیرد و با رصدهای مستمر و شبانه‌روزی خود در فضای مجازی، با کسانی که در این فضا اقدام به فروش این‌گونه اقلام کنند، مطابق قانون برخورد خواهد کرد».

این اولین بازی نیست که مخفیگاه داروهای تاریخ مصرف گذشته یا غیرمجازی که به صورت غیرحضوری توزیع می‌شود، کشف می‌شود. آبان سال گذشته هم معاون فرهنگی-اجتماعی پلیس فتای فراجا از مطلع‌شدن دو باند توزیع دارو که مسافرت دیجیتال به صورت جزیره‌ای اداره می‌شود و مشخص‌بودن مخفی‌بودن آن وجود ندارد، یوسف محمدپور، رئیس کارگروه پلتفرم‌های مطب و کلینیک کمیسیون سلامت دیجیتال سازمان نظام پزشکی رایانه‌ای کشور، اتجمه این افراد است که می‌گوید: «تا زمانی که رگولاتور قوانین و چارچوب‌های این حوزه را ترسیم نکند، حرکت در این مسیر کند و رو به عقب خواهد بود. در مسیر سلامت دیجیتال ما نسبت به پیشرفت‌های جهانی در ابتدای مسیر هستیم و بیماران هم با مشکلات ناشی از عدم مصنوعی در پزشکی، اینترنت اشیای پزشکی، جت‌های پزشکی، واقعیت مجازی در پزشکی، ربات‌ها، پزشکی از راه دور و... در کشور به شکل نداشتن زمینه رشد و ثبات اقتصادی مغفول مانده است».

نیما فاضلی، مدیرعامل پلتفرم دکتر دکتر ساب تحد دیگری به این موضوع اشاره می‌کند: «حجم سرمایه‌گذاری در بخش سلامت دیجیتال نسبت به حوزه‌هایی مثل تجارت الکترونیک کمتر است. یک دلیل آن می‌تواند موضوع به عدم شفافیت در صادرندمو حوزه فعال آنلاین دارو برای پلتفرم‌های اینترنتی، می‌تواننم به همکاری رگولاتور با کسب‌وکارهای حوزه سلامت دیجیتال بسیار امیدوار باشیم که این موضوع می‌تواند زمینه‌ساز ورود سرمایه‌گذاران بیشتری به این حوزه شود. موضوع دیگر شاید سؤالات و مشکلات بالقوه‌ای باشد که در مسیر برآمدرایی در این بازار وجود دارد که باعث می‌شود راه رسیدن به مدام به آن حوزه طولانی‌تر شود».

مدیران این پلتفرم‌ها از نبود قوانین شفاف در رگولاتوری حوزه سلامت گلایه دارند می‌دهد، به تجویز دارو بپردازد. زمانی که در فضای مجازی دادوستد و خرید و فروش دارو انجام می‌گیرد، بدون در نظر گرفتن شرایط بالینی بیمار و فقط بنا بر اظهارات خود بیمار دارو عرضه می‌شود. بر اساس آنچه هم که در فضای مجازی مورد رصد قرار گرفته است، اکثر داروهای عرضه‌شده غیرمجاز و داروهای قاچاق هستند».

او گفته به دلیل جرم‌انگاری هرگونه واردکردن و فروش دارو در فضای مجازی فقط چند داروخانه سه هزار قلم از این هاکر هستند که البته آنها حضور فیزیکی هم دارند؛ «در واقع این چند داروخانه‌ای که هستند، همه حضور فیزیکی دارند و هم مجوزهای لازم برای فعالیت‌شان را از وزارت بهداشت گرفته‌اند. این چند داروخانه مجاز می‌توانند شماری از داروهای خاص در اپ پس از طی‌کردن مراحلی مانند اسکن نسخه پزشک، به دست بیمار برسانند. در کنار این موارد واگذاری اقلام دارویی در فضای مجازی جرم محسوب می‌شود».

برای شناسایی و کشف جرائم مربوط به فروش غیرمجاز دارو با داروهای تقلبی پلیس فتا ابتدا از خود وزارت بهداشت استعلام‌های لازم را کسب می‌کند. گاهی یا به قول پلیس فتا بیشتر اوقات هم مسئولان وزارت بهداشت یا سازمان غذا و دارو خودشان مورد مربوط به جرائم این حوزه را به آنها گزارش می‌دهند. خلاصه اینکه برای کشف و شناسایی تخلفات این حوزه پلیس فتا با دیگر دستگاه‌ها ارتباط و همکاری دارد.

پلتفرم‌های فروش دارو

چند سالی می‌شود که پلتفرم‌های حوزه سلامت وارد میدان شده‌اند که تعداد آنها محدود است و سردمداران این حوزه می‌گویند که با چالش‌های بسیاری هم‌مراه‌اند و عملا حمایت مسئولان و دولت در این حوزه صرفا در حد حرف است. مهم‌ترین موضوع مورد بحث این پلتفرم‌ها با رگولاتوری است و معتقدند حوزه سلامت دیجیتال به صورت جزیره‌ای اداره می‌شود و موضوعی مشخص برای آن وجود ندارد. یوسف محمدپور، رئیس کارگروه پلتفرم‌های مطب و کلینیک کمیسیون سلامت دیجیتال سازمان نظام پزشکی رایانه‌ای کشور، اتجمه این افراد است که می‌گوید: «تا زمانی که رگولاتور قوانین و چارچوب‌های این حوزه را ترسیم نکند، حرکت در این مسیر کند و رو به عقب خواهد بود. در مسیر سلامت دیجیتال ما نسبت به پیشرفت‌های جهانی در ابتدای مسیر هستیم و بیماران هم با مشکلات ناشی از عدم مصنوعی در پزشکی، اینترنت اشیای پزشکی، جت‌های پزشکی، واقعیت مجازی در پزشکی، ربات‌ها، پزشکی از راه دور و... در کشور به شکل نداشتن زمینه رشد و ثبات اقتصادی مغفول مانده است».

علت ممنوعیت فروش مجازی

ممنوعیت خرید و فروش دارو در فضای مجازی دلایل متعددی دارد. بهره‌جویی سودجویان تنها بخشی از این ماجراست و یکی دیگر از علل مهم این موضوع به شرایط بیمار و اطلاع‌نداشتن بسیار از شرایط کامل و فقط بر اوی تجویز دارو برمی‌گردد؛ موضوعی که می‌تواند خدمات بسیار زیاد و حتی جبران‌ناپذیری به دنبال داشته باشد.

امین باشایی، معاون اجتماعی پلیس فتای ناجا، دراین‌باره توضیحاتی به میزان داده است: «اولین نکته‌ای که درایی‌باره باید مورد توجه قرار بگیرد، این است که اقدامات مربوط به تجویز دارو فرایندی تخصصی محسوب می‌شود. دلیل کار به این شکل است که حتایا باید قبل نظر پزشک و بر اساس نتو بیماری معاینات بالینی بر روی فرد بیمار انجام بگیرد و سپس برای ما این تشخیصی که درباره نوع بیماری

مریم لطفی

و صاحبان این کسب‌وکارها می‌گویند به همین دلیل با مشکلات زیادی دست‌وپنجه نرم می‌کنند، اما سازمان غذا و دارو بارها به‌صراحت اعلام کرده که ورود این پلتفرم‌ها به‌صورت مشخص در زمینه فروش دارو غیرقانونی است. اگرچه وزارت بهداشت و سازمان غذا و دارو آب پاکی را ریخته روی دست آنها و بدون هیچ اما و اگری فعالیت آنها در زمینه توزیع دارو را غیرقانونی می‌داند، اما فعالیت آنها همچنان در زمینه توزیع دارو ادامه دارد.

مثلا ۲۶ مرداد امسال، سیدحیدر محمدی، معاون وزیر بهداشت و رئیس سازمان غذا و دارو، گفته بود: «هرگونه فعالیت در زمینه فروش دارو غیرقانونی است. اگرچه وزارت بهداشت و سازمان غذا و دارو کوشیده‌اند که عملا امکان مراجعه حضوری بیماران به مراکز بهداشتی و داروخانه‌ها محدود بود. حالا گریه بحران سال‌های پیشین بین ارگ‌کشته روتق گرفته است؛ به‌ویژه بعد از راه‌اندازی نسخ الکترونیکی. ولی این خود همچنان با چالش‌های بسیاری نیز همراه است. یکی از موضوعات اساسی در این زمینه، خرید دارو و فروش اینترنتی دارو است؛ حوزه‌ای که به جدی‌ترین مناقشه میان وزرای بهداشت و سازمان غذا و دارو با پلتفرم‌های حوزه سلامت به‌جد دنبال ادامه فعالیت خود در زمینه توزیع دارو هستند. متولیان حوزه سلامت بر غیرقانونی‌بودن فعالیت آنها تأکید می‌کنند اما سامانه سلامت نیامد تجزیه، کسب‌وکار تلقی شود.

غذا و دارو اعلام کرده بود که فعالیت پلتفرم‌ها باید قائم به داروخانه و داروساز باشد. حیدری توضیح می‌دهد: «نمی‌شود نقش داروساز و داروخانه را در ارائه خدمت نادیده بگیریم. حتما باید شرایطی ایجاد شود که داروساز بتواند نسخه را تا زمانی که به دست بیمار می‌رسد، رصد کند و با بیمار ارتباط برقرار کند. ما حتی پیشنهاد ایجاد یک تله‌فارماسی دادیم. اپلیکیشنی که بیمار به‌راحتی بتواند از طریق تلفن همراه خود با داروساز ارتباط تصویری برقرار کند و همان مشاوره‌ای را که در داروخانه می‌گیرد، در اپلیکشن ارائه دهد. در این زمینه داروساز باید قائم به داروخانه و داروساز باشد. حیدری توضیح می‌دهد: «نمی‌شود